

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.727

І. П. Андрусяк

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії, історії та філософії права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”, airyna2016@gmail.com

І. В. Перів

студентка групи ПВ- 45

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”, iruha98@gmail.com

ОЛЬГА БАСАРАБ ЯК БОРЕЦЬ ЗА ПРАВА І СВОБОДИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТА ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ

© Андрусяк І. П., Перів І. В., 2019

Досліджено постать громадської та політичної діячки Ольги Басараб, яка стала найяскравішим символом боротьби за Українську державу в середині 20-х років ХХ століття. Доля Ольги Басараб уособлює усю жорстокість тогочасного польського судочинства щодо українських революціонерів.

Ключові слова: національна держава; окупаційна влада; антиукраїнська політика; український жіночий рух; жінки і націоналізм.

И. П. Андрусяк, И. В. Перив

ОЛЬГА БАСАРАБ КАК БОРЕЦ ЗА ПРАВА И СВОБОДЫ УКРАИНСКОГО НАРОДА: ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ И ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ

Исследуется личность общественной и политической деятельницы Ольги Басараб, которая стала ярким символом борьбы за Украинское государство в середине 20-х годов ХХ века. Судьба Ольги Басараб олицетворяет всю жестокость тогдашнего польского судопроизводства над украинскими революционерами.

Ключевые слова: национальное государство; оккупационная власть; антиукраинская политика; украинское женское движение; женщины и национализм.

I. P. Andrusyak

Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University,
Department of Theory, History and Philosophy of Law
Ph.D.

I. V. Periv

Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University,
student

OLGA BASARAB AS A FIGHT FOR THE RIGHTS AND FREEDOM OF THE UKRAINIAN PEOPLE: HISTORICLY-LEGAL AND GENDER ASPECTS

The personality of Olga Basarab, a public and political activist, is examined, as a vivid symbol of the struggle for the Ukrainian state in the mid – 1920 s. Olga Basarab personifies all the cruelty of the then Polish legal proceedings against Ukrainian revolutionaries.

Key words: nation-state; occupation power; anti-Ukrainian politics; Ukrainian women's movement; women and nationalism.

Постановка проблеми. Історичні події другої половини XIX – початку XX століття стали нелегким випробуванням для українців. Етнічні землі України перебували у складі імперій, і намагання титульної нації створити власну національну державу не були успішними. Соціальне й національне гноблення викликало супротив українського народу. Жінки опинились в критичній ситуації, бо переживали ще й множинну дискримінацію, тобто гноблення за ознакою статі. Жінки активно долучалися до боротьби за національне визволення, стаючи не об'єктом, а суб'єктом історії, творчинями власного майбутнього.

Аналіз дослідження проблеми. Окремих аспектів жіночого руху у міжвоєнній Галичині та життєпису Ольги Басараб торкалися М. С. Дядюк, С. Левицький, М. Богачевська-Хомяк, О. Бежук, І. Гловацький та ін.

Мета статті – відтворення пам'яті про найтрагічніші події на західноукраїнських землях у 20-ті роки XX ст., зокрема, резонансну смерть через тортури громадської та політичної діячки Ольги Басараб у польській в'язниці.

Виклад основного матеріалу. Кожна епоха дарує світові геніїв, героїв та героїнь, які своєю відвагою, розумом та наполегливою працею її персоніфікують. Історична ретроспектива свідчить, що вагомим чинником формування національної свідомості став український жіночий рух періоду другої половини XIX – початку XX ст. Зазнаючи впливу як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, український жіночий рух зберіг свою національну ідентичність та робив все для досягнення національного ідеалу – створення Української держави [1, с. 16]. Цей історичний період подарував світові цілий пантеон видатних жінок, які нарівні з чоловіками боролись за незалежність, адже чоловіки можуть бути великими, лише коли за їхніми плечима стоять великі жінки. Серед цієї шляхетної плеяди борчинь почесне місце належить Ользі із Левицьких-Басараб. Через тогочасну суспільно-політичну ситуацію діяльність організацій була засекреченою, тому, на превеликий жаль, якби не жертвна смерть, яка набула широкого резонансу, ми б так і нічого не дізнались про цю непересічну особистість.

Народилась Ольга Левицька 1 вересня 1889 р. у селі Підгороддя Рогатинського повіту Станіславського воєводства (сучасної Івано-Франківської області). Цей факт засвідчений записом у метричній книзі греко-католицької парафії церкви с. Підгороддя Станіславського воєводства, яка і до сьогодні зберігається в Рогатині. Батько її о. Михайло Левицький належав до прогресивних священників Брідщини, був противником москвофільства і польонофільства, сприяв культурному й економічному розвитку селянства свого повіту. Мати Савина походила також із давнього священничого роду Галичини Стрільбицьких, котрі славились багаторічними традиціями справжніх провідників та оборонців українського народу. Перед заміжжям учительовала в Рогатині, одна з перших українських жінок-учительок у 80-ті роки. Окрім Ольги в сім'ї виховувались ще двоє дітей, які згодом стали яскравими постатями свого часу. Старша сестра Іванна була педагогом, видатною громадською і політичною діячкою, а молодший брат Северин представляв український Пласт і також займався громадською діяльністю. Вважаємо, що варто відзначити провідну роль галицького духовенства щодо забезпечення національної ідентичності українського народу, оскільки родини греко-католицького духовенства аж до 1939 р. належали до основних джерел кадрів для національного руху: українські громадські чи політичні діячі були зазвичай синами і доньками греко-католицьких священників [2, с. 301].

На формування світогляду Ольги з раннього дитинства впливали батьки, адже змалечку діти знали, що "... вони з поневоленого українського народу. Що для праці для нього, в любові до нього і для боротьби за його волю вони мають виростати... Ще читати не вміли, а знали вже твори Шевченка напам'ять. Крім того батько гартував дітей фізично та вчив "бути твердими на біль і невігоди"...Оля вже змалку, – характеризував сестру брат Северин у своїх спогадах, – була замкнена в собі і тверда назовні. Вона ніколи не плакала... Не любила жалітися, але здавалося, що й других не жаліла (словами). Проте серце мала добре "по мамі". В скритості готова дати з себе

сорочку, або сукенку, поділитися останнім куском хліба, терплячи сама не раз голод. Такою лишилася вона ціле своє життя” [3, с. 25].

Незважаючи на матеріальну скруту, особливу увагу батьки звертали на навчання, тому докладали багато зусиль, щоб дати дітям найкращу на той час освіту. Проте жодна окупаційна влада не буде сприяти інтелектуальному піднесенню корінного населення, тим більше дбати про розвиток місцевої мови. Наслідком жорсткої антиукраїнської політики польської адміністрації, зокрема у сфері освіти, домінування польської мови став занепад українських шкіл, яких у 1900 р. у Галичині налічувалось лише 350, натомість польських було 1300 [4, с. 38]. Убогість українського села, національна та статева дискримінація, низька платня вчителів та мізерна кількість жіночих початкових та середніх закладів у Східній Галичині призвели до того, що у 1873 р. поза школою залишалось 96 % дівчаток [5, с. 10]. Початкову освіту (двокласну) Ольга, Іванна та Северин здобули вдома, згодом о. Михайло віддав Ольгу та Іванну до німецької школи монахинь у м. Вайсвассер на Шлеську, для того щоб навчитись чужих мов та пізнати інші краї та людей. Проте завдяки вихованню у греко-католицькій родині із шануванням давніх українських традицій, рідної мови та історії діти спілкувались з однолітками тільки мовою свого народу. Після закінчення двох класів у Вайсвассері батько віддає доньок до віділової школи при “Інституті для Українських дівчат у Перемишлі”. Недарма о. Левицький вибрав цей навчальний заклад, адже саме з Перемишльського інституту виходили гарячі патріотки та свідомі українські громадянки [3, с. 21]. Пізніше Ольга перейшла до ліцею, який закінчила із матурою (славши іспит на атестат зрілості) у 1909 р. як одна з найкращих учениць. Ще студенткою ліцею Ольга Левицька почала цікавитись питанням жіночого руху.

У Перемишлі молода гімназистка разом із товаришками із alma mater почала передплачувати журнал “Мета”, заснований у березні 1908 р. у Львові як орган поступових українських жінок. “Книга обліку членів товариства “Жіноча громада” подає передплатників цього видання, серед яких зазначено Наталію Кобринську, Марію Грушевську. “Мету” підтримували Ольга Кобилянська, Богдан Лепкий, Осип Маковей, Христя Алчевська. Публікуючи видатних громадських діячів та діячок, письменників, журнал пропагував зацікавлення українок народними справами та створення світського жіночого товариства, однак ніколи не згадував про Н. Кобринську та попередні зусилля галицьких феміністок щодо створення жіночих організацій та жіночої преси [6, с. 192–193]. Одночасно видання відтворювало ліберально-феміністичні спроби, мета яких – правова рівність, розвиток освіти та самоосвіти, їхня дедалі ширша участь у громадському та культурному житті [7, с. 200]. На нашу думку, саме тоді Ольга усвідомлює піднесення суспільної активності жіноцтва та формується її національна свідомість, яка згодом трансформується у активну громадську позицію.

Зі спогадів сестри: “Ольга була тоді в п’ятій класі ліцею (передостанній). Тоді кожного дня після вечері вона та її товаришки, взявшись під руки, цілим рядом проходжувалися по травнику і співали українські народні пісні, головню революційні. Дуже добре пригадуються мені слова: “Як нам умерти прийдеться / В сірих казармах-тюрмах / Месник новий підійметься / На наших збілілих кістках” [3, с. 23].

Життя гартувало Ольгу. Дівчина рано залишилась сиротою, з обмеженим батьківським спадком. Але, незважаючи на зовсім юний вік, не зламалась під тягарем випробувань. У 14 років вже заробляла на себе, читаючи лекції у школі. “Світ дівочих забав був їй далекий і часто з причини убогости недоступний. Зростала отже на інтелектуалістку, а одночасно й на діючу громадянку” [3, с. 26]. Крім легальної роботи, Оля організувала й таємний гурток, члени якого вивчали українську історію і культуру, а також читали заборонену в той час літературу. Новоприйнятий член гуртка складав урочисту присягу, обіцяв дотримуватися таємності, виконувати членські обов’язки та чесно працювати в гуртку, аби після закінчення гімназії чи ліцею бути цілком підготовленим до суспільно-національного життя [8, с. 30–32]. Уже тоді Ольга виділялась активністю у громадському житті, окрім гуртка, стала ініціаторкою видання літографічної газети-журналу “Хаос”, разом з подружками-ліцеїстками. Серед них була і Стефанія Савицька, котра згадує: “що це справді був хаос, бо дівчата не мали ніякого досвіду, а директорка лишала їм вільну руку, щоб не гальмувати їхньої ініціативи” [3, с. 63].

Конкретно зумовлені історичні обставини, зміни у політичному та державному житті, ідеологічні настрої у Східній Галичині початку ХХ ст. стали важливим чинником, який сприяв надалі формуванню активної громадської позиції та праці Ольги Левицької.

Старанність у навчанні, підвищене почуття справедливості, шляхетність та ерудованість допомогли Ользі похитнути головний тогочасний стереотип “3 Ka” – Kinder, Küche, Kirche. Унаслідок асиміляційної державної політики наприкінці ХІХ ст. 70 % українок залишалися неграмотними, а польок лише 30 % [9, с. 9]. Через матеріальні обставини потрібно було якнайшвидше здобути вищу освіту, для того щоб “добитися “куска хліба” [3, с. 26]. Як згадує Стефанія Савицька: “Мрією Олі було студіювати медицину, та матеріальні обставини не дозволяли на такі коштовні та довготривалі студії. Ми рішилися на однорічний торговельний курс у Відні, щоб у можливо найкоротшому часі могли заробляти на прожиток” [3, с. 62–63]. Тому Ольга разом із двома подругами вирушили до Відня на однорічний торговельний абітурієнтський курс і стали першими українками з Галичини, що здобули освіту у галузі торговельно-економічних наук. Цікаво, що одночасно Ольга Левицька навчалася один рік на юридичному факультеті Віденського університету, що засвідчує залікова книжка, яка зберігається у ЦДІА України у Львові. Рік перебування у столиці Австро-Угорської монархії Ольга використала для оволодіння знаннями та розширення світогляду, її зовсім не цікавили матеріальні аспекти. У Відні дівчина жила дуже скромно, – згадує Северин Левицький, – цілу зиму переходила навіть без плаща, але свої останні гроші видавала вона на екскурсії по музеях, театрах, в опері, по місті й околиці, пізнала й верхи Альп [3, с. 27].

Столиця великої та могутньої на той час Австрійської імперії стає справжнім центром для слов'янської студентської молоді. Тут було студентське Товариство “Січ”, діяльним членом якого у 1910 р. стає і Ольга. До його складу входили такі відомі вже тоді молодіжні лідери, студенти Віденського університету, як Дмитро Донцов, Остап Грицай, Никифор Гірняк [10, с. 11], які згодом стали провісниками українського жіночого руху. У Товаристві часто організовували дискусії щодо проблем жіночої емансипації. Особливо молодій Левицькій імпонувала позиція Дмитра Донцова. Як і більшість представників української емігрантської молоді, Ольга Левицька тоді тільки шукала своє місце в суспільно-політичному житті, власний шлях боротьби, відкидаючи модні у той час соціалістичні гасла і переймаючись ідеями національної революції [10, с. 11]. Отже, віденська “Січ” стала своєрідним амбасадором української справи у колі європейських народів і саме ця активність дала новий поштовх для розвитку студентського руху краю.

Закінчивши цей один із найкращих студентських років, Ольга повернулася до Галичини та почала вчителювати у торговельній школі в Бориславі, згодом отримала місце в Українському гіпотечному банку у Львові. Хоч ця сфера праці була далекою від її інтелектуальних та громадсько-політичних зацікавлень, вона бездоганно виконувала свої обов'язки. Зі своєї скромної платні зуміла допомогти молодшому братові закінчити навчання. Та мертві цифри в “бюровій” гнітючій атмосфері не давали Олі задоволення, їй бракувало зв'язків із живими людьми [3, с. 63]. Будь-яку вільну хвилину вона віддавала громадській роботі у жіночих товариствах. Активна праця у Товаристві “Просвіта”, недільне дозвілля – на курсах для неграмотних. Першим досвідом у жіночому русі стає “Жіноча громада”, де Ольга упорядковувала бібліотеку, оскільки вже займалася цим у “Просвіті”. Однак її діяльність не обмежувалася бібліотечною справою. Працюючи у селах, вона заохочувала селянок відвідувати середні школи, цікавитися політичними проблемами країни, читала їхнім дітям українські книжки, займалася організацією бібліотек [7, с. 125]. У планах Ольги Левицької було відновлення журналу “Мета”, який відіграв неабияку роль у її орієнтуванні на громадську зацікавленість. Окрім того, Ользі доручили займатися випуском брошури під назвою “Жінка в давній Україні”. Відомий львівський історик Ярослав Лялька припускав, що Ольга Левицька була також учасницею гуртка імені Ганни Барвінок, під прикриттям якого діяли курси першої медичної допомоги [10, с. 12].

У 1913 р. Ольга вже біля витоків першої жіночої чоти УСС, стає активною учасницею цього нового в українському житті руху, повністю присвятивши себе вишколові й санітарній службі. Саме тоді Ольга Левицька познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком, студентом Львівської політехніки Дмитром Басарабом, який очолював студентське товариство “Основа”. Дмитро став для

неї однодумцем і вірним соратником, найщирішим другом, справжнім і єдиним на все життя коханням. Повінчавшись у Відні у Церкві Святої Варвари, подружжя Басарабів вирушило в італійські Альпи, за місцем служби Дмитра, де Ольга насолоджувалась кожним днем із чоловіком, який став для неї цілим світом. Вони прогулювались визначними місцями Італії, мандрували горами. Ольга прагнула поділитись з усім світом щасливими моментами, надсилаючи до Відня усім коліжанкам білі анемони як символ жіночого щастя. У травні 1915 р., коли Італія оголосила війну Австрії, Ольга разом із іншими цивільними особами залишає Італію. На жаль, подружнє щастя виявилось недовгим – Дмитро загинув у бою на італійському фронті. Один лист зруйнував мрії про нарешті щасливе майбутнє, про власний дім, довгоочікуваного сина, став новим ударом для Ольги, адже вона дуже любила свого Дмитруньчика, що був для неї “цілим єством”. У 26 років молода жінка залишилася вдовою. Зламатись морально та фізично не дозволили глибокі громадянські зацікавлення, які вкотре повернули до життя. Втрату Ольга долає повною самопопсятою іншим людям. “Оля рішила посвятити своє даліше життя ідеї, для якої виховували її батьки, до якої шукала власних шляхів у своїх юнацько-молодечих літах, для якої й жив її чоловік Дмитро” [3, с. 29].

Ольга долучається до роботи “Українського жіночого комітету допомоги пораненим воякам”, її завдання полягало у розшукуванні у віденських шпиталях українських вояків та надаванні їм необхідної допомоги. Жінка з головою поринула у роботу. Серед війни, розрухи та людського горя усі її думки були спрямовані на полегшення становища інших, яких вважала значно знедоленішими, ніж вона. Тому Ольга поєднувала працю сестри милосердя, вчительки та бібліотекарки. І навіть за таких умов не забувала про роль просвітництва. Вона організовує різноманітні курси, де навчає українській граматиці, німецькій мові (якою володіла досконало), основам арифметики, історії України тощо, цілеспрямовано виховуючи свідомих громадян вільної України. Часто молодій жінці доводилося мати справу із масою національно несвідомого українського селянства, для якого нічого, крім особистого інтересу, не існувало: війна спричинила в них апатію та байдужість, селяни прагнули якнайшвидше повернутися додому і зайнятися звичними справами. Ольга Левицька-Басараб аргументовано переконувала вояків залишитися у Відні [7, с. 144–145]. Під час роботи у Комітеті Ольга вступила до Міжнародного Червоного Хреста, добровільно збільшивши обсяг своїх обов’язків. Згодом за свою діяльність була нагороджена Почесною срібною медаллю Червоного Хреста.

Ользі Басараб не потрібно було нагород та визнання, найважливішим було те, що вона могла допомагати людям. У стосунках жінок і націоналізму виразно спостерігаються дві взаємно суперечливі тенденції. З одного боку, національні ідеології підносять жінку до особливого становища – уособлення нації та батьківщини і витворюють культ навколо окремих жінок минулого, як-от Жанни д’Арк, княгині Ольги. З іншого боку, у практиці націоналізму жінки мали залишатися у тіні своїх чоловіків-патріотів і не могли відігравати самостійної ролі [11, с. 16]. Як влучно зауважує у своїй монографії Ольга Бежук: “Через вроджену скромність О. Левицька не обіймала високих посад і не виступала речником громадсько-політичних організацій та процесів, у котрих була активно задіяна. Задовольнялась роллю працюючої мурашки, залишаючи визнання та славу іншим. Однак широке коло інтересів, ґрунтовні знання і непохитність у відстоюванні власної позиції робили її особою вагомою у кожному товаристві” [7, с. 464–465].

Водночас культурно-просвітницьку діяльність Ольга поєднувала із політичною. На запрошення УНР стала секретаркою українського посольства у Фінляндії, згодом бухгалтеркою посольства України у Відні, водночас була українською розвідницею. Після ліквідації дипломатичних представництв УНР 1923 р. п. Басарабова переїхала до Львова, де стала скарбничкою Головної управи-філії Союзу Українок у Львові. Будучи патріоткою і національно свідомою людиною, вона розуміла, що в умовах бездержавності, асиміляції, духовно-національного поневолення, соціально-економічних труднощів необхідно скеровувати свою працю на жінок-особистостей, здатних змінити життя рідного народу на краще. Передовсім О. Левицька-Басараб власним прикладом заохочувала жінок до самовідданої праці [7, с. 197–198]. Її громадська політична діяльність мала виразні феміністичні ознаки і була спрямована не тільки на громадську та військову співпрацю з чоловіками, а й на досягнення рівних політичних прав [7, с. 463].

Головна її громадська праця зосереджувалась в УВО. Це була засекречена праця і незнана навіть для найближчого оточення. Квартира жінки стає місцем, де зберігаються основні відомості про крайові й закордонні зв'язки УВО, який у Галичині тоді очолював А. Мельник.

Події, завдяки яким ми дізнались про діяльність Ольги Басараб, розпочались вранці 9 лютого 1924 року. Під час обшуку агенти знайшли згорток паперів, у яких містились розвідувальні дані. Активістку звинуватили у шпигунстві на користь Ваймарської Німеччини та більшовицької України й ув'язнили. Український часопис “Новий час” 14 лютого 1924 року розмістив на своїх шпальтах повідомлення про проведення польською поліцією чергових арештів серед українців. Повідомлялося, що арештовано студентів Василя Левицького, Перейму, Грицьова та Савицьку й Басарабову [12]. 34-річна Ольга Басараб, тендітна на вигляд і маленька на зріст – лише 152 сантиметри, уперта за характером і не з лякливих, здавалося, не становитиме особливих труднощів для досвідчених фахівців, які вміли вибивати покарання із заарештованих. Та поліцейські глибоко помилялися. Щоденні випробування гартували стійкість Ольги протягом усього її життя. Для того, щоб довідатися про представників українського опору, українку катували, застосовуючи тортури. Слідчим був надзвичайно жорстокий Лев Кайдан. Ми небагато знаємо про страшні муки, яких зазнала ця героїчна жінка. За свідченнями вартового, після звірячих допитів вона не могла самотійно йти, тому до камери її приносили. Ольгу катували струмом, били, вивертали суглоби, але, незважаючи ні на що, вона трималася мужньо і нікого не видала. За свідченнями українських патріотів, які були на той час серед в'язничної обслуги, від неї чули такі слова: “Сама попавши в біду, інших не видам...”

Уранці 13 лютого у камері Ольгу Басараб знайшли повішеною на вишитому рушнику – на ґратах вікна. Існує версія, що ґрати у камері, де утримували Ольгу, були надто високими, як для її зросту, тому її повісили слідчі. Так чи інакше таємницю своєї смерті Ольга забрала до могили. Незаперечним залишається факт злочинних дій польської поліції, яка зловживала посадовим становищем та перевищувала свої владні повноваження. В іншій європейській цивілізованій державі винні були б покарані, але це відбувалося у Польщі, де тортури і вбивства українців стали системою [15, с. 96]. Окрім нелюдських тортур та замовчування деталей справи, польська поліція скоїла ще один жахливий злочин – видавши понівечене тіло покійної у розпорядження Інституту судової медицини не для проведення розтину трупа з метою встановлення причини смерті, а для “наукових та адміністративних цілей”. Це все відбувалось не тільки без згоди родичів, а навіть без їхнього відома. Смерть українки у польській тюрмі не вдалося приховати. Читаючи про це, люди не хотіли вірити, що на світі є ще такі звірі-люди. Але вони були, виховувала їх панська диктатура, гроші капіталістичного божка [3, с. 147]. Справа набула розголосу, зокрема завдяки зусиллям членкинь “Союзу Українок”, котрі продовжували утверджувати ідеї Ольги та зробили усе можливе, аби факт мученицької смерті їхньої посестри став відомим світовій спільноті.

Смерть Ольги Басарабової з Левицьких стала закликком до активізації та боротьби. “Герої і мученики революційної боротьби не мають здебільша, в обличчі смерті вибору: вони мусять платити життям. Інакша справа була з Ольгою яка добровільно вибрала мучеництво” [3, с. 103]. Завдяки самопожертві та героїзмові цієї тендітної жінки з мужнім характером активізувалась боротьба, з якої розпочалась ОУН. Життя, упродовж якого вона прямувала неухильно шляхом визвольних змагань, не щадило її терпіння. Таке недовге, але насичене подіями і плідною працею, завдяки якому “на її плечах” виросла ціла генерація чоловіків-націоналістів.

Але, на жаль, і досі не один питає: хто ця жінка? Заради чого вона померла і чи вартувало це? Ольга Басараб загинула за велику ідею, в яку вона щиро вірила і за яку боролась, за ідею Незалежної України! Вона пожертвувала своїм життям за краще майбутнє нації. *Mortuisunt, utliberivivamus* (Вони загинули, щоб ми були вільними). “Коли Вона, як личить справжньому бойовикові, не зрадила доручених їй тайн! Серед мук, жахливих терпінь згинула, тямлячи й при смерті слова:

“ За кров, за сльози, за руїну,
Верни нам, Боже, Україну”.

“Колись день смерти Ольги буде всенациональним святом...”, – тремтячим голосом говорив полковник А. Мельник. Минуло 95 років, однак її ім’я не згадано, нарівні з чоловіками, у жодному шкільному підручнику з історії [12, 13]. Безсумнівно, це нітрохи не зменшує етичної вартості самопожертви Ольги Басараб. В історії української мартирології вона назавжди залишиться неперевершеним зразком боротьби за національний ідеал.

Висновки. Сьогодні важко знайти війська, у яких не було б жінок. Хоча їхня роль обмежується гендерно традиційними ролями медсестер, санітарок, кухарок, зв’язкових, але все частіше ми спостерігаємо за появою снайперок, танкісток, льотчиць, розвідниць. Постать Ольги Басараб спростовує усталені канони, що війна є справою виключно чоловічою, адже вона зносила труднощі поряд з чоловіками, у тих самих умовах. Та попри самовідданість і життєвий подвиг, постать О. Басараб залишається не поміченою в історії України. Осмислити нові гендерні ролі, внесок жінок у боротьбу за права і свободи українського народу – це ті нові завдання, які постають сьогодні перед українським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дядюк М. С. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю: монографія. Львів: Астролябія, 2011. 368 с. 2. Будзиновський В. Латинка: спогад. *Нові шляхи*. Львів, 1931. Ч. 3. С. 301. 3. Левицький С. Начерк життєпису Ольги з Левицьких // Незабутня Ольга Басараб. Вибране / під ред. Ірени Книш. Вінніпег, 1976. 4. Нагаєвський І. Історія української держави ХХ століття. Київ: Український письменник, 1993. С. 32. 5. Дайнега І. Український жіночий рух як складова національного відродження (II пол. ХІХ – 1908 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України”. Запоріжжя, 2003. С. 10. 6. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України. 1884–1939 / Центр жіночих студій в УКУ. Львів: Український католицький університет, перевидання, випр. і доповн. 2018. 520 с. +20 іл. 7. Бежук О. Ольга Басарабова з Левицьких: життя і чин. Львів: Український інститут “Євросоціум”. Серія “Євросоціум: освіта та наука”. 2017. 476 с. 8. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях ХІХ–ХХ ст. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2001. С. 30–32. 9. Баран С. Галицьке шкільництво в цифровім освітленню. Діло, 1912. 19 березня. С. 9. 10. Літопис нескореної України. Кн. 5: Ольга Басараб та її доба: документи, матеріали, спогади, біографічні нариси / Я. С. Лялька; В. о. Наук.-дослід. центр історії нац.-визвол. змагань України; передне слово Ярослав Дашкевич. Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. 1250 с. 11. Незвичайні долі звичайних українців: усна історія двадцятого століття / упор. І. Винницька. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. 835 с. 12. Газета “Новий час”. 1924. 14 лют. 13. Власов В. С. Історія України (рівень стандарту): підручник для 10-го класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. Київ: Літера ЛТД, 2018. 256 с. 14. Гісем О. В. Історія України: підручник для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2015. 272 с. 15. Гловацький І. Політичний судовий процес Ольги Басараб–Левицької та “басарабівців”: історико-правове дослідження. Львів: Львівський юридичний інститут, 2004. 208 с.

REFERENCES

1. Dyadyuk M. S. *Ukrayinskyi zhinochyy rukh u mizhvoyenni Halychyni: mizh hendernoyu identychnistyu ta natsionalnoyu zaanhazhovanistyu* [Ukrainian Women's Movement in Interwar Galicia: Between Gender Identity and National Involvement]: monohrafiya. Lviv: Astrolyabiya, 2011. 368 s. 2. Budzynovsky V. *Latynka: spohad* [Latin: Memories]. Novi shlyakhy. Lviv, 1931. CH. 3. P. 301. 3. Levytsky S. *Nacherk zhyttyepysu Olhy z Levytskykh* [An outline of Olga's biography of Levitsky] // *Nezabutnya Olha Basarab*. Vybrane / pid red. Ireny Knysh. Vinnipeh, 1976. 4. Nahayevskyi I. *Istoriya ukrayinskoyi derzhavy XX stolittya* [History of the Ukrainian state of the XX century]. K.: Ukrayinskyi pysmennyk, 1993. P. 32 5. Dayneha I. *Ukrayinskyi zhinochyy rukh yak skladova natsionalnoho vidrodzhennya (II pol. XIX – 1908 r.)* [Ukrainian women's movement as a component of national revival]:

avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07. 00. 01 "Istoriya Ukrayiny". Zaporizhya, 2003. P. 10. 6. Bohachevska-Khomyak M. *Bilym po bilomu: Zhinky v hromadskomu zhytti Ukrayiny. 1884–1939* [White on white: Women in public life in Ukraine. 1884–1939] / Tsentri zhinochykh studiy v UKU. Lviv: Ukrayinskyy katolytskyy universytet, perevydannya, vypr. i dopovn. 2018. 520 s. +20 il. 7. Bezhuik O. *Olha Basarabova z Levytskykh: zhyttya i chyn* [Olga Basarabova from Levitsky: biography]. Lviv: Ukrayinskyy instytut "Yevrosotsium". Seriya "Yevrosotsium: osvita ta nauka". 2017. 476 p. 8. Kovalyuk R. *Ukrayinskyy student-skyi rukh na zakhidnykh zemlyakh XIX–XX st.* [Ukrainian Student Movement in the Western Lands of the Nineteenth and Twentieth Centuries]. Lviv: Instytut ukrayinoznavstva im. I. Kryp'yakevycha NAN Ukrayiny, 2001. P. 30–32. 9. Baran S. *Halytske shkilnytstvo v tsyfrovim osvittleni* [Galician School in Digital Lighting]. Dilo, 1912. 19 berezhnya. P. 9. 10. *Litopys neskorenoyi Ukrayiny. Kn. 5: Olha Basarab ta yiyi doba: dokumenty, materialy, spohady, biohrafichni narysy* [The Chronicle of the Unmanaged Ukraine Book 5: Olga Basarab and her day: documents, materials, memoirs, biographical essays] / Ya. S. Lyalka; V. o. Nauk.-doslid. tsentr istoriyi nats.-vyzvol. zmahan Ukrayiny; Perednye slovo Yaroslav Dashkevych. Lviv: Halytska vydavnycha spilka, 2007. 1250 p. 11. *Nezvychni doli zvychnykh ukrajinok: Usna istoriya dvadtsyatoho stolittya* [Unusual fates of ordinary Ukrainian women: Oral history of the twentieth century] / upor. I. Vynnytska. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoyi politekhniki, 2013. 835 p. 12. *Hazeta Novyy chas* [New Time newspaper]. 1924. 14 lyut. 13. Vlasov V. S. *Istoriya Ukrayiny (riven standartu) : pidruchnyk dlya 10 klasu zakladiv zahalnoyi serednoyi osvity* [History of Ukraine (standard level): a textbook for the 10th grade of general secondary education institutions] / V. S. Vlasov, S. V. Kulchytskyy. Kyiv: Litera LTD, 2018. 256 p. 14. Hisem O. V. *Istoriya Ukrayiny: pidruchnyk dlya 7 kl. zahalnoosvit. navch. zakl.* [History of Ukraine: a textbook for the 7th grade of a comprehensive educational institution]. Ternopil: Navchalna knyha-Bohdan, 2015. 272 p. 15. Hlovatskyy I. *Politychnyy sudovyy protses Olhy Basarab-Levytskoyi ta "basarabivtsiv"* [The political trial of Olga Basarab-Levytska and her comrades]. Istoryko-pravove doslidzhennya. Lviv: Lvivskyy yurydychnyy instytut, 2004. 208 p.

Дата надходження: 05.11.2019 р.